

HRA O VZKŘÍŠENÍ PÁNĚ (Z KLEMENTINSKÉHO SBORNÍKU)

konec 14. století

Anonymní dramatický text

Nazývána též *Ludus de resurrectione domini*, *Hra o Kristovu zmrtvýchvstání i o jeho oslavení*, *Hra o zmrtvýchvstání Páně*.

Jediná v úplnosti dochovaná česká středověká hra o vzkříšení Páně je zapsána v Klementinském sborníku česko-latinských velikonočních her. Dovršuje zesvětštelou tradici bilingvní větve velikonočního dramatu, rozvíjející se v Čechách asi od poloviny 14. století. Ačkoliv zápis hry spadá do první čtvrtiny 16. století, jazyková a obsahová analýza textu svědčí o pozdní úpravě starší verze hry vzniklé patrně již koncem 14. století. V širším kontextu středověkého dramatu lze nalézt pro jednotlivé scény této hry paralely především v německých velikonočních a pašijových hrách (hry z Innsbrucku a Vídně, Chebská hra, IV. a V. jagerská hra).

Hra je zároveň nejrozsáhlejším dochovaným textem české středověké dramatiky (920 veršů a 13 incipitů latinských zpěvů). Je členěna do jedenácti volně spojených epizod, obvykle oddělovaných v rubrikách poznámkou „silentium” (ticho). Biblická, vážná rovina hry, daná evangelijní tematikou a především latinskými liturgickými zpěvy, je prostoupena světskými, převážně komicky laděnými pasážemi s motivy soudobého středověkého života i prvky aktuální společenské satiry.

Hru uvádí parodickou formou velikonočního kázání žertovný prolog hlasatele (v. 1-48). Opakovaně nabádá obecenstvo k pozornosti a slušnému chování a vybízí k uvolnění

cesty hercům. Po stručném naznačení děje hry připomíná s humornými a lokálními narážkami předchozí postní období plné odříkání a chudé stravy, které má být nyní vystřídáno veselím doprovázeným hojností v jídle.

Vlastní děj hry začíná výstupem d'áblů (v. 49-115) a Luciferovým monologem. Lucifer připomíná svůj neblahý osud svrženého anděla a vysílá d'ábly mezi lidi nejrůznějších řemesel a stavů (s výjimkou žáků, kteří se mohli podílet na vlastní realizaci hry). Komické postavy čertů (Satan, Vrbata, Belzebub a Astaroch) se dále představují a s ochotou nabízejí Luciferovi své služby. Scéna lovu hříšných duší (v. 116-246) byla pravděpodobně zahájena přímým vstupem d'áblů mezi obecenstvo, jak napovídá úvodní rubrika k druhému čertovskému výstupu („ať nastane ticho a ať se hned d'áblové rozeběhnou mezi lid a přinášejí některé do pekel“). D'áblové přivádějí postupně duše několika smrtelníků, které se Luciferovi dále zpovídají z hříchů a s pokorou přijímají svůj osud v pekle. Výpovědi hříšných duší jsou nepochybně ohlasem soudobých středověkých satir na řemeslníky (např. satiry Hradeckého rukopisu). Jako poslední z duší přivádí Vrbata zlou čarodějnou Rebeku. Lucifer jednotlivé duše hříšníků postupně odsuzuje k pekelným mukám. Hra pokračuje výstupem Židů u Piláta (v. 247-399), zahájeným latinským zpěvem „Ingressus Pilatus“ uvádějícím králův příchod. V úvodu oslovuje setník na způsob hlasatele diváky a vyzývá je k uvolnění cesty přicházejícímu Pilátovi s průvodem. Příchod židovských velekněží vedených Kaifášem doprovází incipitně označená píseň „Skobris“, patrně parodická varianta židovských rituálních zpěvů (srov. →*Mastičkář*). Annáš varuje Piláta, že tělo Krista může být v noci ukradeno apoštolů a žádá ho, aby postavil k hrobu stráž. Pilát se však překvapivě Krista zastává a vytýká židům jejich zradu. Poté

Kaifáš s ostatními židy najímají vojáky pro stráž u hrobu. V další scéně (400-437) pochodují za zpěvu „Puoydem” vojáci k hrobu. Zde vystoupí poprvé voják Chadim, jediná nebiblická postava, odlišená vlastním jménem, která je parodickým protějškem středověkého rytíře. Satiricky vykreslení jsou ve hře i ostatní vojáci jako chvástavi, směšně pyšní strážci zákona a loupeživí rytíři. Komická hra vojáků v kostky o Kristovu suknicu, vrcholící jejich hádkou a rvačkou, je ojediněle doloženou součástí kompozice velikonoční hry a vyskytuje se jinak pouze v pašijových hrách (→*Svatovítský sborník zlomků českých dramatických textů*). Následující úsek (v. 561-660) zahajuje andělovo zjevení strážci u hrobu. Zpěvem „Fiat pax” a dále českými verši napomíná anděl rytíře k pokoji a tichu, jež mají dopřát spícímu Kristu chystajícímu se k zmrtvýchvstání. Vojáky přesvědčují někteří druhové k obraně a boji, jiní naopak radí k útěku. Anděl se zjevuje strážci i v úvodu další scéně (v. 662-743) a opětovně nabádá rytíře k pokoře a úctě před spícím synem Božím. Poté, co mu centurio pohrozí mečem, srazí anděl za zpěvu „Terra tremuit et quievit” vojáky k zemi. Anděl je rovněž přítomen vlastnímu aktu vzkříšení a následnému rozhovoru se zmrtvýchvstalým Kristem, tvořenému střídavě latinskými liturgickými zpěvy („Exurge, quare obdormis”, „Ego dormivi”, „Veni pater optime”, „Data est mihi potestas”, „Resurrexi”, „Posuisti super me!”) a jejich rozšířenými českými parafrázemi. Scéně sestupu do pekel, k němuž anděl vybízí Krista bezprostředně po jeho vzkříšení, předchází rozhovor uprchlých vojáků a Kaifáše (v. 744-820). „Pátý voják” komickým způsobem popisuje zbabělý útěk vystrašených rytířů a oznamuje Kristovo zmrtvýchvstání.

Poslední úsek hry (821-920) využívá tradičních latinských zpěvů objevujících se ve scénách s tematikou vstupu

Krista do pekel. Během zpěvu úvodní antifony „Cum rex glorie” směřuje podle rubriky Kristus s andělem k peklu (ad infernum). Následuje scéna dobývání Luciferovy pekelné brány představované patrně dveřmi kaple či kostela. I v této scéně jsou vážné latinské zpěvy („Tollite portas, principes, vestras”, „Quis est iste rex glorie”, „Dominus fortis et potens”) doplněny značně zesvětštlými českými pasážemi, místy obsahujícími i humorné prvky. Za doprovodného zpěvu „Advenisti desiderabilis” a následných českých veršů opouštějí duše pekelnou bránu. S blahorečením Krista dále jednotlivě promlouvá duše Adama, Evy, „duše obecná“ (anima communis) a nakonec duše lotra, ukřižovaného spolu s Ježíšem. Hru uzavírá latinský procesní hymnus „Salva festa dies”, během něhož vyvádí archanděl Michael na Kristovu žádost duše do nebeského ráje.

Přítomnost mnoha latinských zpěvů, náležitých převážně do liturgického repertoáru velikonočního týdne, poukazuje na spojitost s tradicí →*hry tři Marií*, především s *Třetí hrou tři Marií* a *Rozšířenou třetí hrou tři Marií*, k nimž má hra blízko i žertovným prologem hlasatele a komickými prvky. Soudě podle častých narážek na žáky byla hra patrně provozována v klericko - školském prostředí jako součást velikonočních slavností. K církevnímu rámci poukazuje rovněž několik procesních liturgických zpěvů a závěrečná poznámka „fiat sermo” (následuje kázání). Jak vyplývá z bohatého poznámkového aparátu hry, místem inscenování byl pravděpodobně prostor kostela s několika předem připravenými stanovišti (hrob, místo výstupu židovských velekněží, peklo a pod.).

Prameny a literatura

Incipit ludus De resurrectione domini - Klementinský sborník her velikonočních, MS XVII E 1, f. 190a-220a; edice: J. Máchal:

Staročeské skladby dramatické původu liturgického, Praha 1908, s. 186-215; J. Hrabák: *Staročeské drama*, Praha 1950, s. 45-70; Hra o zmrtvýchvstání Páně, ed. J. Kolár, *Divadelní revue* 8, 1997, č. 2, s. 76-87.

J. Truhlář: O staročeských dramatech velikonočních, *Časopis českého muzea*, 1891, s. 1-43, 165-197; J. Máchal: *Staročeské skladby dramatické původu liturgického*, Praha 1908 + *Dějiny českého dramata*, Praha 1917; J. Hrabák: *Staročeské drama*, Praha 1950; A. Škarka: *Nástin dějin české slovesnosti v obdobích před rozkladem feudalismu I*, Praha 1955; J. F. Veltrusky: *La cruauté et l'espoir dans les jeux de paque médiévaux de Bohême, Theatre de la cruauté et theatre de l'espoir*, Paris 1966; J. Kolár: Poznámky k české hře o zmrtvýchvstání, *Divadelní revue* 8, 1997, č. 2, s. 68-75.

DČD I

Kateřina Kvízová